

*Проф. др Агнеш Карџаг-Одри, ванредни професор
Правног факултета у Новом Саду*

РОДНА РАВНОПРАВНОСТ – ПРАВНИ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИРИ

Сажетак: *Државна Заједница Србија и Црна Гора као једна од потписница Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена, у циљу уклањања у савремене европске токове мора се суочити и са остваривањем једнаких могућности и равноправности жена и мушкараца. Могућа нова решења из ове области намећу потребу за познавањем и примењивањем релевантних докумената и стандарда Уједињених Нација, Европске Уније и Савета Европе – тим пре што је СЦГ 2003. године потписала 45. чланица СЕ као најстарије интеграционе институције.*

*Потреба за превазилажењем патријархалног културног наслеђа, са дубоко укореним родним стереотипима и предрасудама и de facto неједнакошћу мушкараца и жена, налаже демократским друштвима и поштовање људских права жена. Један од кључних елемената у овом процесу је и нормативно уређење ове области. Пошто у нашем правном систему до сада нису постојали посебни прописи којима се на јединствен и свеобухватан начин уређује област равноправности полова, тим је већи значај **Одлуке о равноправности полова** коју је августом 2004. године донела Скупштина АП Војводине. Одлука ближе уређује права на равноправност, тј. једнаку заступљеност, могућности и учешће жена и мушкараца у јавном и приватном животу.*

Кључне речи: *равноправност полова, једнаке могућности, људска права жена, забрана дискриминације, CEDAW, патријархални закони, Одлука о равноправности полова АП Војводине*

I – Увод

Значајне годишњице и велики историјски датуми увек су пригодне прилике за свођење рачуна, за неминовна размишљања о билансима, док се властита уверења и активности покушавају сместити у шири временски контекст. Дobar су повод и да се сагледа стање на пољу људских права жена: шта је до сада постигнуто и шта још треба учинити како би се унапредила равноправност полова: не само у домену система позитивног права – а у општем тренду хармонизације с Европом, односно општеприхваћеним стандардима међународног права – већ и у погледу праксе свакодневног живљења.

Актуализација заштите људских права довела је и до сагледавања положаја жена, до јачања њених позиција у многим сегментима живота, представљајући важну покретачку снагу за читав низ активности. Деценије које су протекле од одређења да су људска права уједно и женска права, представљају период сазревања идеје о равноправности полова, о потреби остваривања родне равноправности као и једнаких могућности. Ово начело постаје све неупитнији идеал света који тежи глобализацији. Када су у питању жене и мушкарци, *родна равноправност* значи да они имају једнака права и могућности у свим областима, нарочито у домену рада, запошљавања, политичког и јавног живота, образовања и стручног усавршавања, социјалне и здравствене заштите, итд.¹

Напоменимо да је *родност* термин који обухвата различитости између мушкараца и жена које надилазе њихове биолошке разлике. Реч је о друштвено условљеним, стога промењивим карактеристикама: женске и мушке улоге, наиме, представљају одраз доминантних услова производње, репродукције, културних, религијских као и идеолошких образаца који добијају и свој законски и институционални израз. Сходно реченом, *родне улоге* подразумевају и активности које се додељују мушкарцима и женама на основу претпостављених разлика уместо способности и вештина.²

Упркос бројним променама у начину живота у већини друштава у глобалном реструктурирању моћи, још увек постоји изразита доминација мушкараца који теже да надзиру и правдају подређен положај жена.³ Ова тенденција је приметна и на овим просторима, пре свега у бројним видовима маргинализације жена. Прокламована и *de iure* једнакост и равноправност – као карактерис-

¹ Важно је напоменути да родна равноправност није уједно и „женско питање” већ да оно нужно обухвата како жене тако и мушкарце. Једнакост међу половима је превасходно питање људских права, предуслов и показатељ одрживог развоја у чијем средишту се налазе људи. Докмановић, М., *Родна равноправност и јавна политика*, Женски центар за демократизацију и људска права, Суботица, 2002, с. 71

² У стручној литератури раширена је дистинкција пола (као биолошке категорије) и рода (као друштвеног конструкта али и психолошке и културолошке категорије) . Stroller, R. J., *Sex and Gender*, Science House, New York, 1968, р. VIII. Такође, Папић, Ж., *Опозиција природа/култура као „природна” дефиниција и интерпретација полне разлике – Леви Стросова пројекција искона културе као друштвеног уговора између мушкараца*, Социологија, том 37, бр. 3/1995, с. 278-300

³ Кандидо-Јакшић, М., *Полност и политика*, Београдски круг, Београд, 2001, с.11

тика бившег социјалистичког режима – често пута бива потиснута и замењена величањем традиционалне улоге жене уз њено искључивање из јавне сфере.⁴ *De facto* долази до ретрадиционализације и реархаизације, као и до јачања патријархалног модела који покушава да дефинише место и улогу жене у традиционално женским категоријама. Потиснуте у приватну сферу оне, по правилу, прихватају наметнуте законе одржавајући постојећи поредак, док их је у јавном животу занемарљиво мало. Актуелни друштвено-политички тренутак је такав да је на главној политичкој и правној сцени тешко покренути значајнију дискусију и акцију о питањима везаним за равноправност полова, што има за последицу спору и неефикасну изградњу механизма за родну равноправност како на институционалном тако и на нормативно-правном плану.

Све ово намеће обавезу али и потребу да се државна политика, укључујући ту и легислативу, редефинише у погледу равноправности полова, уважавајући не само међународне стандарде већ и искуства земаља које су оствариле значајан помак у овој области. Покретање питања везаних за остваривање људских права жена је друштвени императив и због тога што је ратификацијом међународноправних аката из ове области, а пре свега *Конвенције УН о елиминацији свих облика дискриминације жена* (у даљем тексту CEDAW)⁵ наша земља преузела бројне и обимне обавезе.⁶ Оне укључују и обавезу доношења посебних закона који регулишу и гарантују остваривања принципа родне равноправности и обавезу формирања институционалних механизма за њихово спровођење. АП Војводина предњачи на овом плану, пошто је донела *Декларацију о равнојравности полова*, *Одлуку о равнојравности полова* као и *Одлуку о оснивању Покрајинског завода за равнојравности полова*.⁷ Све ово је у циљу смањивања баријера којима се суочавају жене при учествовању у одлучивању пре свега у јавној сфери како би се створила родно сензибилисана (правна) средина, отклањајући дискриминаторне токове и полне стереотипе.

У раду следи анализа међународноправних докумената и приказ механизма, пре свега земаља чланица Европске Уније, који унапређују и штите остваривање људских права жена у срединама где се не толерише кршење ових права. Посебна пажња посвећује се и приказу *Одлуке о равнојравности полова* АП Војводине која је недавно усвојена.

⁴ Ђурић-Кузмановић, Т., *Родности и развој у Србији: од дириџованог неразвоја до транзиције*, Будућност, Нови Сад, 2002, с. 60

⁵ *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, усвојено од стране Генералне скупштине УН 1979. г.

⁶ Извештај *ad hoc* комисије 23. специјалног заседања Генералне скупштине УН, А/С-23/10/Rev.1/Suppl. no.3, Њујорк, 2000, с. 31

⁷ Службени лист АПВ, бр. 14 од 20. августа 2004.

II – Положај и права жена у патријархалној Србији 19. века: *de iure* и *de facto* неједнакост

Позиционирање теме овог рада у контексту значајне годишњице намеће обавезу да се у најкраћим цртама прикажу карактеристике мушко-женских односа као и владајућих образаца понашања и регулација из перспективе једне културе која носи сва обележја *патријархалности*.

Патријархална култура представља посебан начин живота који се одликује особеном друштвеном организацијом и културним установама као и њима одговарајућом духовном културом (морал, систем вредности, идеологија итд.) у чијем средишту је поштовање предака, вође и оца породице.⁸

Главна институција патријархата је породица која представља огледало ширег друштва, али и везу са друштвом: патријархалну јединицу унутар патријархалне целине.⁹ Посредујући између појединца и друштвене структуре она успева да контролише индивидуу и њено уклапање у друштво. Она делује као део патријархалне државе која својим грађанима влада уз помоћ глава породица. Стога, једна од суштинских ознака ове културе је и доминација мушких припадника над женским, старијих над млађим, при чему је реч старијих закон и слуша се без поговора. Сматра се да ни један други систем није остварио тако целовиту власт над својим поданицима као патријархат.

Објективно гледано, друштвени и правни положај жене је пре два века био веома сложен и незавидан. О томе сведоче бројни записи. „Код свију Срба жене су јако потчињене мужевима, а у Црној Гори држе их готово као робинје.”¹⁰ Што се тиче мушко-женских односа у породици, податке налазимо и код Богишића: „Жена је свом мужу покорна, тако да на само један поглед кривим оком сва стрепи, ћути кад муж на њу виче, па макар она и имала право, не сме се бранити кад је бије, ни побјећи – пази да му је све спремно и исправно у кући, повинује се његовим заповједима и осим што дјецу рађа, доји и подиже, све друге женске радње извршује и тежачке се радње не штеди.”¹¹

У основи патријархалног обрасца понашања је и структура дугог понављања и трајања која се преноси генерацијама, те и право које тај образац прописује под окриљем државе, рефлектује и конзервира ове моделе. *Патријархално право* садржи функционалан приступ у погледу положаја мушкарца и

⁸ Требјешанин, Ж., *Стереотипи о жени у српској култури*, Нова српска политичка мисао, 2/2002, с. 93

⁹ Милет, К., *Теорија политичке полова*, Марксизам, 8-9/1981, с. 181
Такође: Папић, Ж., *Патријархат*, Енциклопедија политичке културе, Савремена администрација, Београд, 1993, с. 819

¹⁰ „Осим својих женских послова, као да преду, ткају, кувају, музу итд., оне раде и највећи дио пољских и других послова које иначе људи раде.” Карацић, В.С., *О Црној Гори*, Просвета-Нолит, Београд, 1987, с. 343

¹¹ Богишић, В., *Зборник садашњих правних обичаја у Лужних Словена*, ЈАЗУ, Загреб, 1984, с. 268.

жене пре свега у друштву, породици и браку, регулишући дужности и обавезе, те не оставља много простора за слободно испољавање личности у оквиру група којима припада. Патријархално право ове односе не само што подржава већ их и прецизира.¹² Стога ћемо у овом одељку наводити и прописе који служе као илустрација патријархалних форми понашања.

Као пример патријархалног дискурса о жени, о њеном неравноправном и потчињеном положају послужимо се, пре свега, *Српским грађанским законом* из 1844 (СГЗ) и *Општим имовинским законом* за Црну Гору из 1888.

Одредбе које се односе на права мушкараца и дужности жена упућују на свет који поштује обичаје и обрасце понашања који су правно заштићени и примењивани уз сагласност читаве заједнице.

Власт мужа над женом се манифестује тако што је она дужна „свог мужа слушати, наредбе његове надљудавати, за њим ићи и где год он за добро нађе с њим онде живети”.¹³ Ово је, уједно и логичка последица става по коме је „муж глава и старешина кућа и родбине”, те је његова дужност „поглавито кућом и имањем управљати”.¹⁴ „Женске главе домаћинства” су по правилу непожељне и представљају одраз одн. карактеристику сиромаштва или несреће.

Омаловажавајући однос мушкараца према жени види се и по томе што кад се у Црној Гори пита колико заједница има људи, каже се „тристо пушака”, што значи да се жене не рачунају, исто као што се ни „ћерке не броје” када се говори о томе колико ко деце има.¹⁵ Подређеност и дискриминација испољава се и у вези са образовањем тако што се постављају разлике у погледу могућности стицања знања и перспективе код жена одн. мушкараца. Традиционални патријархат је, наиме, допуштао тек минималну писменост жена.¹⁶

Када су у питању *родитељска права*, ни у овом погледу нема равноправности између мајке и оца. Патријархални друштвени образац доминације мушкараца/оца има и своју нормативну подлогу, развијајући посебну мрежу односа надређености/покоравана као израз мушкарчеве моћи одн. власти оца у односима према супрузи и деци. Положај родитеља и њихове улоге су неједнаке: мајка нема удела у јавном испољавању родитељске власти, док оцу припада искључиво право да одлучује о васпитању деце и управљању дечјим имањем.¹⁷

¹² Folsom, J.K., *The Family and Democratic Society*, John Wiley, New York, 1943 – Такође потврђује модел да патријархална породица није у складу са демократским друштвом и њеним регулативама.

¹³ Члан 110 СГЗ

¹⁴ Члан 109 и 110 СГЗ

¹⁵ Требјешанин, нав. дело, с. 96

¹⁶ То потврђују и записи познатог путописца Пирха који је, упитавши угледне Чачане да ли ће школовати женску децу, добио следећи одговор: „Трговину неће водити никад, а ни звања добити. Зашто ће им онда вештина читања и писања, осим да се разаберу у љубавним писмима и да могу на њих одговарати.” Пирх, О., *Пушовање по Србији у години 1829*, Просвета, Београд, 1983

¹⁷ Сличне податке налазимо код Сер Хенри Мејна (*Sir Henry Maine*), историчара 19. века, који описујући патријархалну породицу наводи: „Најстарији мушки родитељ је апсолутни господар у свом домаћинству. Његова власт се протеже и на живот и смрт његове деце и њихових домаћинстава у истој мери као и на његове робове.” *Ancient Law*, Murray, London, 1861, p. 122

Захтева се и поштовање легитимности патријархалне породице како би се осигурало да се социјализација младих обави углавном унутар ње. Породица – уз помоћ закона – обезбеђује да статус детета и мајке зависе од мушкарца. А како чланови породице зависе од социјалног статуса и економске моћи мушкарца, тако је његов положај како материјално тако и идеолошки веома јак.¹⁸

Као што у патријархалној породици није постојало једнако право родитеља, тако ни мушка и женска деца нису имала једнак третман. Аналогно пракси свакодневног живота, женској деци су се увек претпостављала мушка.¹⁹ Негативна дискриминација према женској деци прати их током целог живота: док је син „темељ куће, крсна свијећа, ... бранич цркве и народа”, дотле је девојка „туђа вечера за суђену кућу”.²⁰ Дакле, када дође време за брак, девојка „излази испод родитељске власти и ступа у одношај супружничких права и дужности супруга свога и његове родбине или задруге”.²¹

Жене су се у заједници морале покоравати наредбама и вољи мушкарца, а ако то нису чиниле „добровољно” на то су биле приморане уз помоћ „исправителних домаћих мера”. Жена је морала бити сваког тренутка спремна за батине, што потврђује и СГЗ: „Она каткад ударац очекује и захтева, као доказ мужевљеве пажње и љубави.” *Србијански казнени законик* међутим заузима заштитнички став према женама јер прописује да ове мере не смеју прећи „крајње нечовечно поступање, немилосрдну тучу и злостављање”. „Обично бијење” је ипак било легитимно.²²

Може се закључити да је у патријархалном систему мушкарац (као глава породице, муж, отац, власник) имао надређен положај у односу на жену (као мајку, супругу, сестру, ћерку). Положај жене, како нормативно тако и институционално, био је конципиран тако да без одобрења мушкарца није могла доносити одлуке, располагати имовином – дакле самостално деловати.

Истина, у неким ретким ситуацијама жени је било дозвољено да се обрати суду у случају када је сматрала да муж „рђаво ради” одбијајући јој пристајак, и да од суда тражи дозволу за намеравањем посао. Међутим, и овакав став само доказује да је жена, у циљу предузимања неког посла увек била приморана да добије дозволу мушког ауторитета.

Експлоатација, доминација, субординација као карактеристике патријархата очигледно не могу производити односе равноправности међу половима. Док мушкарац ужива сва права, дотле је инфериорност жене у јавној и приватној сфери учинила да она буде двоструко подређена: од стране мушкарца и од стране државе. Само је на овај начин било могуће међусобно повезати судбину главних полуа патријархалне власти: породице и државе у политички, правни и институционални облик доминације над женама.

¹⁸ Милет, К., нав. дело, с. 184

¹⁹ Члан 396 СГЗ

²⁰ Врчевић, В., *Низ српских приповедака*, Браћа Јовановић, Панчево, 1881, с. 81

²¹ Члан 153 СГЗ

²² Николић, Л., *Институција власти мужа: историјско-правни аспекти*, у: Благојевић, М., *Мајирање мизогиције у Србији*, Београд, 2000, с. 259

III – Родна (не)једнакост у 20. веку: ретрадиционализација и реархаизација

Одајући почаст трпљењу и неправдама којима су жене на овим просторима биле изложене, тенденције на плану борбе за људска права жена ипак мењају саму женску реалност. Количина промена спроведених у корист жена (нарочито у 20. веку) можда је једна од највећих промена унутар друштва. Услов за то је читав сплет демографских, економских, друштвено-политичких итд. промена али и напретка у домену законског уређења овог односа које је са собом превасходно донела индустријализација. Томе су без сумње допринела и два светска рата. У тако измењеном друштвеном контексту формулисана су и прихваћена веома значајна права везана за еманципацију и равноправност жена. Сматрало се да је женско питање неопходно решавати у складу са новонасталим условима, а интернационално и реалистички опредељени програми 20. века давали су све већа и значајнија права женама.

Историја II светског рата у Југославији можда је најфасцинантнији пример како је „релативно мала група комуниста успела да темељним радом на терену и у ратним условима, а за врло кратко време, убеди велике масе жена да потпомогну патриотски рат како би после рата добиле нова права”.²³ Програм је у потпуности успео, чак толико да је женско политичко ангажовање убрзо постало опасно по комунисте, те је у првој половини педесетих година АФЖ расформиран. „Идеолошки обрат” који је следио произвео је необичну комбинацију потрошачког и патријархалног модела наметнутог женама, али је добар део обећаних права ипак опстао.²⁴

Ове значајне промене имале су свој одраз и на плану законских регулатива. Након II светског рата, услед промењене идеологије и политике, мењају се и патријархални закони доприносећи тако потпунијем остваривању равноправности мушкараца и жена. На овим просторима равноправност, као уставно начело, уведено је у правни систем Уставом из 1946 и задржано је у свим каснијим уствима. Ово начело конкретизовано је и у областима радног²⁵, породичног²⁶ итд. права, почевши од првих послератних (Закон о браку из 1946) преко Закона о браку и породичним односима Србије (1980). На основу многих прогресивних решења, жене и мушкарци су *de iure* били изједначени у правима и обавезама не само као супружници већ и као родитељи. Такође су изједначена права женске и мушке деце. Социјалистичка држава и социјалистички систем права гарантовали су женама званичну, законску једнакост и једнаке могућности.

²³ Слапшак, С., *Женске иконе XX века*, Едиција XX век, Београд, 2001, с. 34

²⁴ нав. дело

²⁵ Опширније о овоме: Јашаревић, С., *Равноправности жена и мушкараца у области рада*, Југословенско удружење за радно право и социјално осигурање, 4-7/2003, с. 113

²⁶ Ковачек-Станић, Г., *Породичноправна регулатива насиља у породици као начин унапређења положаја жена*, О законима из женског угла, Покрајински Секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, Нови Сад, 2004, с. 23

Међутим, и поред прокламоване *de iure* једнакости, *de facto* преовлађује родна неједнакост. У економској сфери од жене се очекује да прихвате равноправну улогу с мушкарцима, док је у сфери приватности традиционално-патријархална структура породичних и друштвених односа остала мање-више нетакнута.²⁷

Није требало дуго чекати на „освету” и институционалну блокаду због постигнуте једнакости: крајем 20. века, распадом Југославије, питање права и положаја жена добија нови ток. Друштвено искуство деведесетих доводи у питање даљу афирмацију већ стечених људских права жена. Хаотична времена, изолованост у односу на токове (светског) друштвеног процеса јасно упућују на закључак да чак и онда када постоји историјски линеарни привид времена, индивидуални животи и друштвено окружење могу бити у суштини регресивни. Тенденција интензивног враћања патријархалног модела односа према жени постао је део општег негативног друштвеног консензуса: талас рерархизације и ретрадиционализације преовладао је свакодневним животом. У друштвима транзиције, која већ сама по себи преживљавају интензивне промене, ритуално и симболичко оснаживање патријархалног односа (пре свега на нивоу јавног дискурса) постаје доминантно.²⁸ Томе доприноси и масовно осиромашење и урушавање средњих слојева, нарочито женских људских ресурса, која су могла бити много продуктивније искоришћена за развој, уместо да се „троше” на преживљавање у приватној сфери.²⁹

На овим просторима где су дијахронијски резони веома изражени – управо због интензивног друштвеног развоја у ери социјализма с једне стране, а затим због заустављања тог развоја у протеклој деценији с друге стране, женска популација је подељена по различитим сегментима.³⁰ Тако се у литератури сусрећу „премодерни, модерни и постмодерни сегменти”.³¹ Управо из ових разлога је тешко говорити о јединственој стратегији успостављања родне равноправности, чак и у погледу правне регулативе.³² Све то захтева вишеслојност

²⁷ Бурић-Кузмановић, Т., нав. дело с. 170

Исте тенденције се могу опазити и на глобалном нивоу: удео жена у светској популацији је 52%, удео у светском доходу 10%, удео у приватном власништву 1%, у приближно истом проценту (1-2%) оне учествују у извршним властима. Извори: *Gender Equality – Concepts and Tools for Development*, CEDPA, Washington, 1996; Haavio-Mannila, E., *Gender Segregation in Paid and Unpaid Work*, у: *Changing Patterns of European Family Life*, ed. Boh, K., Routledge, London, 1989

²⁸ Ове промене произведене су оживљавањем традиционалне идеје о природној мушкој супериорности. Било је потребно заштити супериорност мушкараца и на нивоу реторике, пошто је његова улога као издржаваоца породице озбиљно пољуљана. Благојевић, М., *Мизогиња: Концептуална и/или универзална*, НСПМ, 2/02, с. 33

²⁹ нав. дело

³⁰ Разлике међу њима – на основу професије, образовања, националног (етничког), верског идентитета, броја деце, трпљења насиља итд. – неретко су у складу са овим временским слојевима.

³¹ Благојевић, М., *Феминизам на крају века: лекције о различитости*, у: *Феминистичка теологија*, ур. Савић, С., Футура, Нови Сад, 1999, с. 12

³² Такође се може повући паралела и са поделом људских права на основу тзв. „генерација”, коју је дао К. Васак (Vasak, K., *A Thirty-year Struggle*, UNICEF Courier, Nov. 1977, p. 29) Тако би „премодерни сегмент одговарао првој генерацији (тзв. *liberté*), модерни сегмент другој генерацији (тзв. *égalité*) итд. Опширније видети рад Картаг-Одри, А., *Да ли су женска права и људска права*, *Правни живот*, 9/2000, с. 570

правне заштите како на унутрашњем тако и на међународноправном плану³³ јер жене на почетку 21. века на овим просторима живе и промишљају истовременост премодерног и постмодерног битисања и самоодржавања.

Као што се из реченог може видети, одсуство нормалних услова за реализацију друштвеноекономског потенцијала наметнуло је сложене и специфичне последице за жене. Ово стање у јавној и приватној сфери учвршћује патријархалне друштвене односе и системе вредности, чинећи жене и даље двоструком жртвом: од стране мушкараца и од стране друштва. Да би се спречило „премештање” моћи изван институција потребно је, поред осталог, афирмисати и нове институционалне механизме за родну равноправност праћену нормативним уређењем ове области, у смислу јасног распознавања улоге и значаја глобалних структуралних неједнакости које стално и изнова генеришу проблеме.

IV – Међународноправни документи и правни стандарди као гарант људских права жена

Вишевековна неравноправност жена у односу на мушкарце у друштвеном животу као и усмереност жена према приватној сфери, имале су за последицу да су и европске демократије споро укључивале идеју родне равноправности у функционисање демократија. Тако нпр., 200 година уназад родила се идеја о потреби доношења *Декларације о правима жена и грађанки* у Народној скупштини Француске. Од тада активисти за равноправност жена и мушкараца воде константну борбу не само на националном већ и на међународном плану како би и од стране међународне заједнице људска права жена добила одговарајуће признање. Ова активност постаје нарочито интензивна након Другог светског рата. Од средине 20. века Уједињене Нације (УН), њене специјализоване агенције, затим Савет Европе (СЕ), као и Европска Унија (ЕУ) добиле су изузетно велику улогу у формулисању међународних стандарда у области равноправности мушкараца и жена.³⁴ Овом приликом наводимо само најрелевантније.

Од усвајања *Универзалне декларације УН о људским правима* (1948)³⁵ донето је низ међународних инструмената који налажу државама да обавезе из

³³ Тако, тзв. „премодерни сегмент” би захтевао савремену регулацију нарочито у оном домену где се штити физички интегритет жена (нпр. заштита против насиља, борба за репродуктивна права итд.). Грађанска права, напиме, онако како се уче у свом традиционалном научном поимању, пре би представљала симбол немоћи заједнице да заштити жене од насиља и дискриминације као и осталих облика кршења људских права. Друга група, тзв. „модерни сегмент”, треба да развија стратегију економског и политичког субјекта с нарочитим акцентом на право на образовање и стручно усавршавање али и прерасподелу послова и одговорности. „Постмодерни сегмент” би могао да представља афирмацију права у погледу иницијативе женске различитости.

³⁴ Чине то у виду међународних конвенција и других инструмената којима је данас приступила огромна већина држава.

³⁵ Резолуција 217 III наглашава да сва права и слободе припадају сваком, без обзира на расу, полу и верску припадност, политичко и друго мишљење, национално и друштвено порекло (чл. 2 ст. 1)

њих уграде у национално законодавство и да безрезервно предузму мере за остваривање грађанских, политичких итд. права жена.³⁶

Један од најзначајнијих правних текстова у систему међународних уговора који у фокус разматрања ставља равноправност полова је, без сумње, *Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена* (позната као CEDAW). Овај документ је СФРЈ ратификовала 1981 године.³⁷ За Државну Заједницу СЦГ основа примене ове конвенције садржана је у члановима 10 и 16 Уставне повеље Државне Заједнице СЦГ.³⁸ CEDAW налаже државама потписницама да предузму одговарајуће мере како би се прокламовала равноправност полова и створили услови да се ова права остваре и у пракси, утемељењем низа правних и практичних захтева. Ове мере обухватају и измену друштвених и културних образаца понашања мушкараца и жена у погледу елиминисања предрасуда, дискриминације и обичаја, као и свих других пракси које се заснивају на идеји инфериорности или супериорности било полова, било стереотипних улога мушкараца и жена. Пошто је са становишта међународног права гарант поштовања људских права држава, превасходно она треба да формулише и формира механизме заштите за случај њиховог кршења.³⁹ Стога је, по овој конвенцији, основни задатак државе да путем средстава националне легислативе призна, обезбеди и омогући заштиту права жена на једнакост са мушкарцима.

Примену CEDAW надгледа Комитет за елиминацију дискриминације против жена (чл. 17-30). Тако, државе потписнице су дужне да поднесу извештај Генералном секретару УН о усвојеним и учињеним законодавним, судским и административним и другим мерама.⁴⁰ Због специфичних околности у којима се СРЈ одн. СЦГ нашла, са одговарајућим телима УН је договорено да се уместо периодичних извештаја поднесе иницијални извештај за период од 1992 до 2003.⁴¹

Наша земља, као једна од потписница CEDAW, у циљу уклапања у савремене европске токове, а пре свега и због сопственог опстанка, мора се суочи-

³⁶ На пример, Конвенција о политичким правима жена, 1957, Конвенција о држављанству уда-тих жена (1957), Резолуција Економског и социјалног савета 1991/18 о насиљу над женама у свим његовим сферама (1991), Резолуција 1992/20 Економског и социјалног савета за побољшање положаја жена и људска права (1992)

³⁷ Службени лист СФРЈ, Међународни уговори бр. 11/1981

После октобарских догађаја 2000. СРЈ је дала сукцесорску изјаву УН која се односи и на поновно приступање међународноправним актима у области људских права, а тиме и CEDAW.

³⁸ Слично члановима 10 и 16 Устава СРЈ (Службени лист СРЈ 1/1992), и Уставна повеља прописује да се одредбе међународних уговора о људским и мањинским правима и грађанским слободама које важе на територији СЦГ непосредно примењују (чл. 10), а чл. 16 да ратификовани међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права имају примат над правом СЦГ и правом држава чланица.

³⁹ Докмановић, М., *Остваривање женских политичких права као постулат демократије*, Правни живот 12/2003, с. 1032

⁴⁰ Опширније видети: Трангот, И.,- Миливојевић, С., *Примене члана 11. Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена*, Темида, окт. 2001, с. 43

⁴¹ Израда коначне верзије извештаја налази се у завршној фази. Резолуција RES 2003/3 Комитета министара СЕ усвојена 26.03.2003 на 833. Скупу заменика министара

ти и са остваривањем родне равноправности. Нова могућа решења из ове области такође намећу потребу познавања и примене релевантних докумената Савета Европе која се односе на недискриминацију, једнаке могућности итд. Ова обавеза произлази и из чињенице да је државна заједница СЦГ 2003. год. постала 45. чланица СЕ.⁴² Приступајући овој најстаријој интеграционој европској институцији СЦГ се обавезала да предузме велики број обавеза које проистичу из чланства, нарочито водећи рачуна о следећим актима:

- Двадесет пет година активности Савета Европе у области равноправности жена и мушкараца EG (2002)5;
- План акције Савета Европе у области равноправности жена и мушкараца – информациони документ за 2001 EG(2002)1;
- Акција Савета Европе у области равноправности жена и мушкараца – информациони документ EG(2001)5;
- Завршни извештај групе специјалиста о будућим приоритетима, стратегијама и радним методима у области равноправности жена и мушкараца EG-S-FP(99)1;
- Активности Савета Европе од 1995. године у области равноправности жена и мушкараца који се односе на стратегијске циљеве утврђене на Пекиншкој и Бечкој конференцији EG(99)10 rev.
- Приручник о националним механизмима за унапређење родне равноправности EG(2001)7;
- Документи Форума „Људска права девојчица и девојака у Европи” (Bratislava, okt. 2000) EG/Slovakia (2000)13;
- Препорука Комитета министара државама чланицама о уравнотежености учешћа жена и мушкараца у политичком и јавном одлучивању и односни меморандум Res(2003)3;
- На путу до родне уравнотежености: водич за уравнотеживање у одлучивању – добре праксе у циљу постизања родно уравнотежене заступљености у политичком и друштвеном одлучивању EG-S-VP (2001)1.

Парламентарна скупштина СЕ⁴³ затражила је од Комитета министара да позову све владе на промовисање једнакости како би и жене биле укључене у јавни и политички живот – уз исте услове као и мушкарци. Међутим, упркос томе може се констатовати да се и у пракси земаља чланица СЕ споро напредује у домену остваривања демократије.⁴⁴

⁴² Резолуција RES 2003/3 Комитета министара СЕ усвојена 26. 03. 2003 на 833. Скупу заменика министара.

⁴³ Препорука 1008 из 1985.год.

⁴⁴ Досадашња искуства показују да је најмање 30% учешћа жена већ довољно за стварање „критичне масе”, након чега се остварује и постаје видљив прогрес уз знатно отварање простора за жене у погледу кандидовања и вршења јавних овлашћења и функција. Највећи проценат жена има шведски парламент (42,7%), Данска, Холандија и Немачка имају изнад 30%, Велика Британија 18%, док је Грчка при самом дну табеле (6,3%). Од новопримљених чланова Мађарска има близу 10%, а Словенија 13% парламентарки. Ситуација је слична и код нас. Према подацима после републичких избора одржаних крајем 2000. г., у Народној Скупштини РС жене су биле заступљене са 12,8%, у Влади Србије са 12%, а у Скупштини АП Војводине има 8 жена (6,6%).

У оквиру Европске Уније се такође пуно чини на пољу укључивања жена у друштвене токове. Помаци су видљиви нарочито у земљама које су недавно постале чланице ЕУ. У оквиру ЕУ од докумената треба издвојити *Повељу о основним правима у ЕУ*⁴⁵ која поред гарантовања једнакости жена и мушкараца у свим областима (чл. 23) забрањује сваки вид дискриминације који се темељи на полу, раси, етничком пореклу итд. Циљеви и стратегије ЕУ јесу „примерено укључивање жена у процес одлучивања превазилажења специфичних стереотипа у вези са припадношћу неком полу, укључивање родне равноправности у областима запошљавања, образовања, културе, као и уравни тежено учешће мушкараца и жена у породичном и професионалном животу.”⁴⁶ Слично као и у СЕ, и у ЕУ се примећује да упркос сталном расту ангажованости жена, још увек није постигнуто изједначено учешће припадника оба пола у процесу одлучивања.

На основу реченог можемо закључити да наведени документи СЕ и ЕУ полазе од идеје да само однос родне равноправности ствара „предуслов за политику која ће у једнакој мери узети у обзир потребе и интересе жена и мушкараца”.⁴⁷ Стога оне садрже одредбе и о забрани директне и индиректне дискриминације (на основу пола, расе, језика, националног и социјалног порекла, религије итд) признавајући *de iure* принцип равноправности. Ради се о правно обавезујућим текстовима који предвиђају и предузимање одређених мера од стране државе чланица у циљу остваривања родне равноправности.

V – Добра пракса: механизми појединих земаља за остваривање родне равноправности и једнаких могућности

Напори око формулисања људских права жена који су садржани у међународноправним документима (ратификованим уговорима, резолуцијама, декларацијама УН, СЕ, ЕУ и сл.) стварају оквир за постављање нових нормативних могућности за жене, нудећи нова решења за остваривање равноправности на начин на који то никад раније није било могуће. Поред напред наведених међународних стандарда, равноправност жена и мушкараца остварује се и националним механизмима појединих земаља које се могу груписати у неколико категорија.⁴⁸

⁴⁵ 2000/С, 364/01, Ница, септембар 2000.

⁴⁶ Танус, И. (Tanous, I.), *Политика једнаких права* у: Европа од А до Ш, ур. Вајденфелд, В.-Веселс, В., Београд, 2003, с. 193

⁴⁷ нав. дело, с. 191

⁴⁸ Мршевић, З., *Стандарди и механизми за поштивање родне равноправности у демократским земљама*, Београд, 2001, с. 15

Осим гарантовања правне заштите мерама нормативне природе ту спадају и тзв. „родне машинерије”, тј. посебна тела са специфичним одговорностима за питање равноправности, једнаких могућности (разни секретаријати, канцеларије, комисије – као самостални органи или у саставу министарстава здравства, рада, просвете) итд.,⁴⁹ као и омбудсмани (општи или специјализовани омбудси за равноправност). Механизме чине и национални планови акције (документи који садрже обавезе, пре свега владе, на унапређивању родне равноправности) као и родно осетљиве статистике. Изузетна улога припада образовању и подизању нивоа свести о важности родне равноправности. Та информативно-едукативна активност је нарочито значајна у срединама где је потребно превазићи патријархална културна наслеђа са дубоко укорењеним стереотипима и предрасудама да жене треба и могу да заузимају само потцењена места и да имају само споредне улоге.

Процес остваривања равноправности полова претпоставља могућност непосредног суделовања и креирања одлука и политика у које би били укључени садржаји који уважавају равноправност мушкараца и жена, као и инструменти њихове практичне примене. Због тога је потребно формирати *институционалне механизме* при извршној одн. законодавној власти.

Међу овим механизмима *владиним тиелима* припада значајна улога. Министарства за родну равноправност, Одељења за равноправност, канцеларије, секретаријати при влади итд. имају задатак да омогуће пуну афирмацију људских права жена, као и да обезбеде примену права засновану на принципима недискриминације. Такође, припремају законске предлоге али и усклађују важеће законе с међународним уговорима. Осим што сарађују са невладиним сектором, ова тела предузимају акцију за остваривање стратегије равноправности, припремају родно засноване анализе итд.⁵⁰

У источноевропским земљама, нарочито у оним које су 2004. примљене у ЕУ⁵¹ постоји нешто другачија пракса. Ту се о родној равноправности старају и парламентарна тела. Њихов главни задатак је да обезбеде присуство довољног броја жена како би се постигао консензус о кључним законодавним питањима која се тичу и права жена.

У остваривању родне равноправности значајну улогу имају *омбудсмани*⁵² одн. правобранитељи који се баве заштитом људских права. Њихова улога је да разматрају случајеве кршења начела једнакости одн. равноправности полова, да обезбеде примену одредаба закона о једнакости, забрани дискриминације,

⁴⁹ Testolin, G., *Handbook on National Machinery to Promote Gender Equality and Action Plans Guidelines for Establishing and Implementing National Machinery to Promote Equality*, Council of Europe, Strasbourg, 2001

⁵⁰ Примера ради, Данска има Одељење за родну једнакост при Министарству за једнакост, у Финској постоји Савет за једнакост при Министарству за социјално старање, а у Шведској посебно Министарство за родну једнакост.

⁵¹ Овакве механизме имају нпр. Естонија, Литванија и Мађарска.

⁵² Све су чешће у употреби и термини „омбуд” и „омбудсперсон”. Први се користи да суфикс „man” не би имплицирао да се ради о установи коју контролишу мушкарци. Други се среће у мање службеној политиколошкој литератури.

информишу јавност, иницирају поступак пред судовима итд. Поред нордијских земаља, где постоје и специјализовани омбуди (нпр. за једнак статус, једнаке могућности и равноправност итд.)⁵³ због испољеног значаја у пракси овај инструмент се све више шири и у нашем региону: установљен је нпр. у Босни и Херцеговини, Хрватској⁵⁴, Словенији⁵⁵ и АП Војводини⁵⁶. Ипак, главни предуслов за успостављање механизма за равноправност је постојање јасне политичке воље за њихово официјелно заснивање. Ово је уједно и најтеже остварити.

Отклањање неравнотеже између учешћа жена и мушкараца, пре свега у јавном животу, затим забрана дискриминације на основу пола итд. укључују експлицитно гарантовање принципа родне једнакости у уставу или неком другом акту уставне снаге као и доношење посебног закона који гарантује једнакост мушкараца и жена. Многе западноевропске земље укључиле су овакве правне акте у своје правне системе већ у другој половини 20. века. Напоменимо само најзначајније.

Британски *Закон о полној дискриминацији* (1975) међу првима установљава посебну комисију за једнаке могућности за оба пола превасходно у области запошљавања и стручног оспособљавања, као и активности везане за елиминацију дискриминације с обзиром на пол.⁵⁷ Дискриминацију забрањује и закон Краљевине Данске.⁵⁸ Забрана се односи поред државних и приватних послодаваца и на слободне професије. Сврха немачког *Закона о успостављању једнакости мушкараца и жена* (1994) је гарантовање и остваривање родне равноправности, пре свега у органима управе и судовима по питању запослења и напредовања – при чему жене имају бројне бенефиције уз очување критеријума посебности. Предвиђају се и многи механизми за праћење остваривања ових циљева, на нпр. обавеза сачињавања статистика о полној припадности запослених и израда планова о унапређивању положаја жена. У организацијама са преко 200 запослених именује се и представница жена.

Као што је већ напоменуто, у мају 2004. Европска Унија проширена је са још десет нових чланица. Један од услова пријема у пуноправно чланство била је и интеграција родне једнакости у главне друштвене токове, укључујући и домен легислативе. Од новопримљених чланица законе о равноправности полова

⁵³ У Финској Омбуд за једнакост придружен је Министарству за социјално старање (1987). Норвешка има Омбуда за једнаки статус мушкараца и жена, установљеног Законом о једнаком положају (1979). Од 1980 г. Шведска има Омбуда за једнаке могућности. Опширније: Мршевић, З., *Стандарди и механизми за успостављање родне равноправности у демократским земљама*, Београд, OSCE, 2002

⁵⁴ Закон о равноправности сполова (2003), чл. 19-25

⁵⁵ Закон о једнаким могућностима (2002), чл. 32

⁵⁶ Службени лист АП Војводине бр. 23/2003

⁵⁷ Преводи наведених закона налазе се у публикацијама *Једнаке могућности*, OSCE, Београд, 2003, као и у часопису *Права човека* 7-8/2003 и 4/2004

⁵⁸ Закон о једнаком третману мушкараца и жена (1976)

донеле су нпр. Литванија⁵⁹, Словенија⁶⁰, Мађарска⁶¹ итд. Ови прописи сведоче о томе да се и у овим државама интензивно ради на плану интеграције родне перспективе у главне политичке токове. Одредбе садржане у овим законима, по правилу, доприносе и јачању друштвене свести о значају равноправне заступљености и једнаких могућности мушкараца и жена, обухватају забрану дискриминације с обзиром на пол, конституишу надлежности и успостављају мере афирмативних акција и бенефиција.

Мада се земље настале на тлу бивше СФРЈ суочавају са процесом трансформације – која укључује и процес постконфликтне консолидације и дубоких, сложених промена – ипак се, мада уз значајне потешкоће, ради на увођењу нових стратегија, укључујући и доношење закона о равноправности мушкараца и жена. Тако је у БиХ 2003. донет *Закон о равноправности полова*. Исте године сачињен је и нацрт Закона о родној равноправности и на Косову и Метохији.

Може се закључити да сви наведени механизми за промоцију родне равноправности (владина и парламентарна тела, родно осетљиве статистике, планови акција у погледу образовања, подизање свести о значају људских права жена, омбудсмани итд.) представљају неопходни суплемент нормативно правној регулативи. Тим пре пошто равноправност жена и мушкараца није само нормативно као ни „секторско питање” већ прожима све сегменте друштвеног живота. Стога је неопходно обезбедити сарадњу и координацију у надлежностима, саставу и начину рада органа при парламенту одн. влади али и у невладином сектору.

VI – Приближавање Европи: нови механизми и Одлука о равноправности полова АП Војводине

Наша земља је полако кренула да развија општеприхваћену стратегију постизања родне равноправности, што ће јој у будућности као кандидату за улазак у ЕУ бити и обавеза. Унапређивање овог концепта подразумева изузетно широк спектар деловања, што укључује и законско уређење ове области. На то нас обавезује и CEDAW (чл. 3).

У погледу механизма и институционалних оквира за остваривање родне равноправности може се констатовати да у Државној Заједници СЦГ, за разлику од савезног нивоа где не постоји тело (при парламенту одн. влади) које би штитило права жена, на републичком нивоу при влади Србије формиран је (2003. год.) Савет за равноправност полова као стручно саветодавно тело са задатком да предлаже мере за постизање равноправности и родне једнакости и да

⁵⁹ Закон о једнакости мушкараца и жена (1998)

⁶⁰ Закон о оснивању Канцеларије женске политике (1992) и Закон о једнаким могућностима мушкараца и жена (2002)

⁶¹ Закон бр. СХХV о једнаком поступању и унапређивању једнаких могућности (2003)

даје иницијативе за измену закона.⁶² Такође у оквиру Народне скупштине Србије формиран је Одбор за равноправност полова⁶³ у чију надлежност спада и разматрање нормативних аката са становишта унапређивања равноправности мушкараца и жена.

АП Војводина предњачи не само у погледу остваривања „родних машинерија”, већ и на плану доношења правних аката. Почетком 2002. год. основан је покрајински Секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова.⁶⁴ Од самог оснивања ово тело руководи политиком увођења европских стандарда и на плану постизања родне равноправности. При Секретаријату као експертско тело основан је и Савет за равноправност полова и при скупштини Војводине ради и Одбор за равноправност полова. Недавно је почео с радом и покрајински омбудсман који има заменика задуженог и за равноправност полова.⁶⁵ У петнаест општина основана су и скупштинска тела за равноправност. Међутим, један од кључних елемената остваривања равноправности жена и мушкараца је и нормативно уређење ове области. Пошто у нашем правном систему до сада није било прописа који на јединствен и свеобухватан начин регулише питање институционализације политике родне равноправности, тим је већи значај *Одлуке о равноправности полова*⁶⁶ и *Декларације о равноправности полова* који свој правни основ имају у *Уставној повељи*, *Повељи о људским и мањинским правима*, као и у ратификованим међународним документима из ове области.

Одлука ближе одређује право на равноправност мушкараца и жена, дефинише начин остваривања овог права утврђујући посебне мере за њено постизање у различитим подручјима. Области обухваћене одлуком су пре свега култура и образовање, рад и запошљавање, социјална и здравствена заштита, затим политички и јавни живот, као и статистичка евиденција. Овај документ садржи и обавезе покрајинских и других органа који се односе на остваривање равноправности мушкараца и жена, активности удружења грађана, као и праћење примене Одлуке – уз казнене одредбе о прекршајима и санкцијама за повреду права на равноправност. Наши позитивноправни прописи не садрже ближе одређење одн. дефиницију дискриминације уопште, па ни дискриминацију жена, али су општи принцип забране дискриминације имплементирани у правне

⁶² Одлука о образовању Савета за равноправност полова, Службени гласник РС 13/2003. На жалост, до средине 2004, ово тело није започело са радом пошто није одржана конститутивна седница.

⁶³ Пословник Народне скупштине РС, Службени гласник РС бр. 32/2002, 57/2003 и 12/2004

⁶⁴ Закон о утврђивању одређених надлежности АП. Службени гласник РС бр. 6/2002, Одлука о покрајинској управи, Службени лист АПВ бр. 21/2002

⁶⁵ Одлука о покрајинском Омбудсману, Службени лист АП Војводине бр. 23/2002. У надлежност овог органа спада и давање савета надлежним органима у вези са прописима који се односе на равноправност полова, обавештавање јавности и надлежних органа о случајевима кршења људских права жена, испитује представке које се односе на дискриминацију на основу пола итд.

⁶⁶ Текст нацрта објављен је у издању Секретаријата за рад, запошљавање и равноправност полова 2004. године.

акте најјаче правне снаге.⁶⁷ Важно је напоменути да је *Основним кривичним законом* прописано као кривично дело свако кршење права и слобода која се врши разликовањем по основу расе, боје коже, националности и етничком пореклу, али не и на основу пола. Управо је зато значајан чл. 3 *Одлуке о равној правности полова* која (слично чл. 1 CEDAW) дефинише дискриминацију жена као „свако правно или физичко, непосредно или посредно разликовање, привилеговање, искључивање или ограничавање засновано на полу, које има за циљ или последицу да појединкама/појединцима отежа, угрози, онемогући или негира признање, уживање или остваривање људских права у политичком, образовном, културном, економском, грађанском и сваком другом подручју.”⁶⁸ Такође се ближе одређују појмови род, различити третман, једнаке могућности, насиље на основу пола, узнемиравање итд. (чл. 4).

Као самосталан и издвојен принцип, равноправност мушкараца и жена је садржана само у једном закону, и то у *Закону о запошљавању и осигурању за случај незапослености*.⁶⁹

Образовањем се стварају они капацитети и компетенције помоћу којих је могуће у значајној мери унапредити равноправност међу половима, створити неопходне претпоставке за једнако напредовање и допринети смањењу дискриминације. Стога у Одлуци значајно место припада образовању и култури (члан 5-8).⁷⁰

Чланови 9-14 регулишу област рада и запошљавања, те се покрајински органи обавезују да у вези са радом женама и мушкарцима обезбеде једнак третман и једнаке зараде (за једнаки рад и посао истог значаја). Уводи се обавеза сачињавања „родно осетљиве статистике” – извештаја који садрже податке нпр. о полној структури оних који су проглашени вишком радне снаге, оних који су на боље плаћеним одн. руководећим местима, нивоу зарада према полу у оквиру стручне спреме (чл. 10).

Чланови 15-16 садрже правила о социјалној и здравственој заштити. У циљу спречавања насиља у породици предвиђа се могућност оснивања SOS-телефона и прихватилишта за жене жртве партнерског и породичног насиља (тзв. сигурне женске куће).

Следећи део регулише равноправност полова у политичком и јавном животу (чл. 17-21), уз обавезне гаранције које обезбеђују заступљеност најмање 30% представника мање заступљеног пола. У случају да се врши дискриминација заснована на полу, за прекршај ће се казнити установа или фонд чији је оснивач Покрајина (чл. 22).

⁶⁷ Уставна повеља, Повеља о људским правима, Устав Србије

⁶⁸ Дефиницију дискриминације на темељу пола садрже нпр. хрватски Закон о равноправности сполова чл. 6 и чл. 7, Закон о равноправности сполова БиХ (чл.3), чл. 8 мађарског Закона о једнаком поступању и унапређивање једнаких могућности.

⁶⁹ Службени гласник РС 71/2003, члан 8 гарантује једнаку доступност пословима и једнакост у поступку запошљавања жена и мушкараца.

⁷⁰ Сличну структуру имају и Закон о равноправности сполова БиХ (култура и образовање се регулишу у чл. 5 и 6) док то истоимени тематски закон чини у чл. 14

Ова Одлука је само један у низу неопходних механизма за остваривање родне равноправности. Уједно представља и предуслов за спровођење мера афирмативне акције, надгледање спровођења других закона и анализу извештаја о стању људских права на територији АП Војводине. Доношење Одлуке значајан је и у погледу приближавања и интеграције у европске токове.

*Agneš Kartag Odri Ph.D., Professor
Novi Sad School of Law*

Gender equality – Legal and institutional framework

Abstract

Similarly to most of the countries within its region, our country faces the inevitability of changes to be made with respect to its institutions and legislation caused by administrative, political, economical and legal transition. Such changes often surpass its institutional powers and capabilities, which leads to slow and inefficient amendment of legal and institutional framework within many fields. One of the fields affected is the one that sets tools for achieving the equality between men and women. However, many of the institutional novelties, including the legislative regulation of human rights of women, are an objective necessity imposed by the political environment. Mechanisms for achieving the gender equality (governmental and parliamentary institutions, ombudsmen, gender-sensitive statistics, national action plans and statutes on nondiscrimination and equal access) are necessary means for establishment of political models involving democratic representation, for better achievement of various elements of social and gender justice, and for sustainable economic development and prosperity.